

Legislativní úprava ochrany zdroje informací ve vybraných evropských zemích a srovnání s úpravou v České republice

Mgr. Vladimíra Pejchalová-Grünwaldová, LL.M.

Judikatura Nejvyššího soudu Spojených států ve vztahu k ochraně zdroje informací

JUDr. Jan Pulda, LL.M.

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny
Parlamentní institut

Obsah:

LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA OCHRANY ZDROJE INFORMACÍ VE VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍCH A SROVNÁNÍ S ÚPRAVOU V ČESKÉ REPUBLICE	3
I. ÚVOD	3
II. PRÁVNÍ ÚPRAVA OCHRANY ZDROJE INFORMACÍ NOVINÁŘE	3
1. BELGIE	3
2. FRANCIE	4
3. LITVA	4
4. LUCEMBURSKO	5
5. NĚMECKO	5
6. PORTUGALSKO	7
7. RAKOUSKO	8
8. SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO ÍRSKA	8
9. ŠPANĚLSKO	9
10. ŠVÉDSKO	9
III. PRÁVNÍ ÚPRAVA V ČESKÉ REPUBLICE A JEJÍ SROVNÁNÍ SE ZKOUMANÝMI PRÁVNÍMI ÚPRAVAMI OCHRANY ZDROJE INFORMACÍ NOVINÁŘE	10
1) <i>Právní předpisy zaručující právo na neodhalení identity zdroje informací</i>	<i>10</i>
2) <i>Právní předpisy, které právo na neodhalení identity zdroje informací omezují</i>	<i>12</i>
3) <i>Ústavní soud</i>	<i>13</i>
IV. ZÁVĚR A SROVNÁNÍ PRÁVNÍCH ÚPRAV VE ZKOUMANÝCH ZEMÍCH S PRÁVNÍ ÚPRAVOU V ČESKÉ REPUBLICE	14
V. JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA A SOUDU PRVNÍHO STUPNĚ V OBLASTI OCHRANY ZDROJE INFORMACÍ NOVINÁŘŮ.	15
EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA	15
<i>Goodwin v. Spojené království (rozsudek z 27.3. 1996)</i>	<i>16</i>
<i>Roemen a Schmit v. Lucembursko (rozsudek z 25.2. 2003)</i>	<i>17</i>
<i>De Haes a Gijssels v. Belgie (rozsudek z 27.1.1997)</i>	<i>18</i>
<i>Voskuil v. Nizozemí (rozsudek z 22.11.2007)</i>	<i>18</i>
SOUD PRVNÍHO STUPNĚ	19
<i>Tillack v. Komise (T-193/04)</i>	<i>19</i>
VI. POUŽITÉ PRAMENY:	20
JUDIKATURA NEJVYŠŠÍHO SOUDU SPOJENÝCH STÁTŮ VE VZTAHU K OCHRANĚ ZDROJE INFORMACÍ	21

Legislativní úprava ochrany zdroje informací ve vybraných evropských zemích a srovnání s úpravou v České republice

I. Úvod

Právo na ochranu zdroje informací novinářů je garantováno v řadě mezinárodních dokumentů. Toto právo bylo zvláště uznáno Organizací spojených národů, Radou Evropy, Organizací amerických států, Africkou unií a Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Evropský soud pro lidská práva se v řadě rozsudků vyslovil, že toto právo je nezbytnou součástí svobody projevu, která je garantována v článku 10 Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod. Základní mezinárodní standard ochrany rovněž představuje doporučení Výboru ministrů Rady Evropy členským státům č. R (2000) 7 o právu novinářů neodhalit jejich zdroje informací.

Evropské státy k ochraně zdrojů informací novinářů přistupují různě - některé státy (většina) mají speciální zákony a některé (podstatná menšina) přiznávají garanci ochrany zdrojů informací v Ústavě jako součást ústavní ochrany svobody slova. V *common law* jurisdikcích (USA, Kanada, Austrálie nebo Spojené království Velké Británie a Severního Irska) není vymezena explicitní ústavní ochrana zdroje informací novináře. Ve všech těchto zemích se problematika ochrany zdrojů informací novináře stala předmětem legislativní úpravy nebo rozhodovací činnosti soudů.

Signifikantním problémem zůstává, že v mnoha vnitrostátních právních úpravách je omezen rozsah (výčet druhů) novinářské profese, který požívá ochranu (ve většině právních řádů je právo na ochranu zdroje informací novináře chápáno jako právo novináře nežli právo zdroje na neodhalení jeho identity). Zákonná ochrana zdrojů informací bývá v řadě zemí obcházena užíváním institutu domovních a kancelářských prohlídek a sledováním.

II. Právní úprava ochrany zdroje informací novináře

1. Belgie

V roce 2005 byl přijat **zákon o ochraně zdrojů novinářů** (*loi du 7 avril 2005 relative a la protection des sources journalistiques*), který poskytuje širokou ochranu jak novinářům, tak i osobám, které s novináři spolupracují („každé osobě, která se přímo podílí na vydávání, sběru, produkci nebo distribuci informací pro veřejnost“), před povinností odhalit identitu zdroje, nebo jakéhokoliv dokumentu nebo informace, které by mohly odhalit: zdroj informací, druh poskytnutých informací, autora dokumentů, nebo dokumenty a jejich obsah.¹

¹ Tato ochrana byla rozšířena poté co arbitrážní soud v roce 2006 rozhodl, že se nevztahovala na dostatečný počet osob.

Tato zákonná ochrana může být prolomena pouze rozhodnutím soudu (pouze soud může nařídit sledování a domovní prohlídky), a to pouze v případech terorismu nebo vážného ohrožení fyzické integrity osob, kdy je zároveň informace klíčově důležitá a nemůže být získána jinou cestou.

V souladu s tímto zákonem novináři nemohou být trestně stíháni, pokud odmítnou svědčit v případech, kdy obdrželi kradené zboží nebo porušili profesní tajemství.

2. Francie

V rámci **civilního řízení** právní úprava neposkytuje novinářům ochranu před uložením povinnosti odhalit jejich zdroj informací.

Co se týče **trestních řízení**, od novelizace trestního řádu v roce 1993² mají novináři právo na utajení svých zdrojů informací. Článek 109 odst. 2 trestního řádu³ stanoví, že novinář, který je svědkem v trestním řízení a má vypovídat o informacích, které shromáždil v rámci své novinářské práce, má právo neodhalit svůj zdroj informací. K tomuto ustanovení nutno zmínit, že právo na utajení zdroje informací je právem absolutním.

V roce 1993 byla ochrana zdrojů informací novinářů nepřímo posílena přijetím nového ustanovení trestního řádu týkající se domovních prohlídek a zabavování věcí v sídlech médií. Článek 56-2 trestního řádu⁴ stanoví, že při domovních prohlídkách musí být přítomen vyšetřující soudce tak, aby bylo zaručeno, že šetření v rámci domovních prohlídek nezasahují do svobodného výkonu novinářské profese:

„Prohlídky v sídle tištěných nebo audiovizuálních médií mohou být vykonány pouze za účasti soudce, který dohlíží na to, aby probíhající šetření nezasahovala do svobodného výkonu profese novináře, a aby nepředstavovala překážku nebo neopodstatněné zpoždění u šíření informací.“

3. Litva

Článek 8 **zákona o poskytování informací veřejnosti** (zákon č. I-1418 z 2. července 1996) stanoví, že autor, šířitel informací, a novinář mají právo na utajení zdroje informací, s výjimkou případů, kdy soud rozhodne o nezbytnosti odhalit zdroj informací ze zásadně důležitých nebo jinak významných veřejných důvodů, a také pro zajištění ochrany ústavních práv a svobod osob a dosažení spravedlnosti.

² Do přijetí novely trestního řádu se na novináře nevztahovala povinnost profesního tajemství, a tudíž jim mohla být soudy ukládána povinnost vypovídat o jejich zdrojích informací. Odmítnutí odhalit zdroj informací mohlo mít trestněprávní následky. V praxi, zejména v trestních řízeních, však soudy velmi zřídka ukládaly novinářům, aby odhalili jejich zdroj informací.

³ *Tout journaliste, entendu comme témoin sur des informations recueillies dans l'exercice de son activité, est libre de ne pas en révéler l'origine.*

⁴ *Les perquisitions dans les locaux d'une entreprise de presse ou de communication audiovisuelle ne peuvent être effectuées que par un magistrat qui veille à ce que les investigations conduites ne portent pas atteinte au libre exercice de la profession de journaliste et ne constituent pas un obstacle ou n'entraînent pas un retard injustifiés à la diffusion de l'information.*

Stávající zákonnou úpravu ovlivnil rozsudek Ústavního soudu, který k tehdy platnému znění zákona, zaručující absolutní právo na ochranu zdroje informací novináře, v roce 2002 konstatoval, že nedostatek výjimek u ochrany zdroje informací novináře v tomto zákoně „porušuje hodnoty chráněné Ústavou“, a dále že ochrana nemůže být absolutní v zásadě důležitých případech jako je ochrana ústavních práv osob, protože v těchto případech by újma byla větší než prospěch.

4. Lucembursko

Zákon o svobodě slova v médiích z roku 2004 (*loi du 8 juin 2004 sur la liberté d'expression dans les medias*) v § 7 odst. 1 stanoví, že každý novinář, který je slyšen jako svědek před soudním nebo správním orgánem v rámci soudního nebo správního řízení má právo odmítnout⁵ odhalit údaje identifikující jeho zdroj informací, tak jako obsah informací, které získal nebo shromáždil. Toto právo náleží také těm vydavatelům a osobám, které se seznámily s údaji identifikující zdroj informací v rámci jejich profesních vztahů s novinářem. Zákon dále uvádí, že policejní, soudní a správní orgány by se měly zdržet vydávání nařízení nebo opatření, jejichž cílem nebo účinkem je zásah do tohoto práva, zejména prostřednictvím domovních (a kancelářských) prohlídek a zabavování věcí novinářů, vydavatelů a jiných osob v předchozí větě uvedených. Pokud jsou údaje identifikující zdroj získány regulérní cestou v rámci činností uvedených v předchozí větě, jejichž cílem nebo účelem není odhalení identity zdroje, tyto údaje nemohou být použity jako důkaz během soudního řízení, které bylo zahájeno později, s výjimkou, kdy odhalení údajů je odůvodněno v souladu s článkem 8 tohoto zákona.

Článek 8 (derogační ustanovení k čl. 7 zákona) stanoví, že v případech, kdy se činnost policejních, soudních a správních orgánů týká prevence, vyšetřování nebo represe kriminality, obchodování s drogami, praní špinavých peněz, terorismu nebo zásahů do státní bezpečnosti, žádný novinář ani jiné osoby uvedené v čl. 7 zákona (tj. vydavatelé a osoby, které se seznámily s údaji identifikující zdroj informací v rámci jejich profesních vztahů s novinářem) se nemohou dovolávat práva zaručeného v čl. 7 zákona, a opatření, jejichž cílem nebo účinkem je zásah do tohoto práva, mohou být nařízena.

5. Německo

Základní právo na svobodu tisku je upraveno v článku 5 odst. 1 Základního zákona (*Grundgesetz*) a vztahuje se jak na šíření informací a názorů, tak na získávání informací.

Podle § 383 odst. 1⁶ **občanského soudního řádu** pokud jsou osobám informace sděleny z titulu jejich profese, novináře čítaje, tyto osoby mají právo odmítnout předložit důkazy vztahující se k takovým informacím, pokud jejich zdroj nedal souhlas s jejich odhalením.

⁵ Odmítnutí odhalit údaje identifikující zdroj informací nemůže být sankcionováno postihy za odmítnutí svědčit.

⁶ § 383

Odepření svědectví z osobních důvodů

(1) K odepření svědectví jsou oprávněni:

Podle § 53⁷ **trestního řádu** novináři (tištěných a audiovizuálních médií) mají právo odmítnout svědčit o obsahu nebo o zdroji informace, s výjimkou případů, kdy výpověď může přispět k vyšetřování nebo objasnění trestného činu. Pokud by však v těchto výjimečných případech měla v důsledku podání svědectví být odhalena identita zdroje informací, lze podání svědectví odmítnout.

Komentář k německému tiskovému právu - *Handbuch des Presserechts*⁸ – okruh osob oprávněných k odepření svědectví vymezuje následovně:

-
1. snoubenec účastníka nebo ten, s kým účastník uzavřel slib o uzavření registrovaného partnerství (*Lebenspartnerschaft*)
 2. manžel účastníka, a to i když manželství již netrvá
 - 2a. registrovaný partner účastníka, a to i když partnerství již netrvá
 3. ti, kteří jsou nebo byli s účastníkem spřízněni či sešvagřeni v přímé linii, spřízněni v pobočné linii do třetího nebo sešvagřeni v pobočné linii do druhého stupně
 4. duchovní, pokud se týká toho, co jim bylo sděleno při výkonu péče o věřící
 5. **osoby, které se pracovně podílejí či podílely na přípravě, zhotovení nebo rozšiřování periodických tisků nebo rozhlasového vysílání, pokud se týká osoby autora, zasilatele nebo poskytovatele příspěvků a podkladů jakož i sdělení jim poskytnutých s ohledem na jejich činnost, pokud se jedná o příspěvky, podklady a sdělení pro redakční část**
 6. Osoby, kterým jsou z moci svého úřadu, stavu nebo živnosti sděleny skutečnosti, které je třeba udržet v tajnosti s ohledem na jejich povahu či zákonný předpis, ohledně věcí, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti.
- (2) Osoby uvedené pod čísly 1 – 3 je třeba před výslechem poučit o jejich právu na odepření svědectví.
- (3) Výslech osob uvedených pod čísly 4 – 6, i když nebyl odepřen, se nevztahuje na skutečnosti, u kterých je zřejmé, že svědectví nemůže být podáno bez porušení povinnosti mlčenlivosti.

⁷ § 53

(1) K odepření svědectví jsou dále oprávněni

1. duchovní, pokud se týká toho, co jim bylo sděleno při výkonu péče o věřící
2. obhájci obviněného, pokud se týká toho, co jim bylo sděleno při výkonu této činnosti
3. advokáti, patentoví zástupci, notáři, auditoři, přísežní revizoři účtů, daňoví poradci a zmocněnci, lékaři, zubaři, psychologičti, psychoterapeuti, psychoterapeuti pro děti a mládež, lékárníci a porodní báby, pokud se týká toho, co jim bylo sděleno při výkonu této činnosti; stejná práva jako advokáti mají i zvláštní členové advokátní komory;
- 3a. členové nebo pověřené osoby uznané poradny podle § 3 a 8 zákona o těhotenských konfliktech, pokud se týká toho, co jim bylo sděleno při výkonu této činnosti;
- 3b. poradci pro otázky závislosti na omamných látkách v poradně, která je uznána nebo zřízena úřadem, korporací, ústavem či nadací, pokud se týká toho, co jim bylo sděleno při výkonu této činnosti;
4. členové spolkového sněmu, zemského sněmu či druhé komory o osobách, které jim při výkonu této činnosti jako členům těchto orgánů svěřily, či kterým tito svěřili skutečnosti, jakož i o těchto skutečnostech.
5. **osoby, které se podílely či podílejí na přípravě, zhotovení či rozšiřování tiskovin, rozhlasových pořadů, filmových zpráv či informačních a komunikačních služeb sloužících k vzdělávání nebo utváření názorů.**
Osoby uvedené v první větě č. 5 mohou odepřít svědectví o osobě autora či zasilatele příspěvků a podkladů nebo zvláštního informanta, jakož i o sděleních jim s ohledem na jejich činnost poskytnutých, o jejich obsahu, jakož i o obsahu samostatně zpracovaných materiálů a předmětu s touto činností souvisejících údajů. Toto platí pouze, pokud se jedná o příspěvky, podklady a materiály pro redakční část či redakčně zpracované informační a komunikační služby.

(2) Osoby uvedené v odst. 1 věta 1 č. 2 – 3b nesmějí odepřít svědectví, pokud jsou zbavené povinnosti mlčenlivosti. **Oprávnění odepřít svědectví osob uvedených v odst. 1 věta 1 č. 5 ohledně obsahu samostatně zpracovaných materiálů a předmětu souvisejících údajů nevznikne, pokud má výpověď přispět k vyjasnění zločinu nebo pokud předmětem vyšetřování je**

1. Trestný čin proti míru a ohrožení demokratického právního státu nebo vlastizrady a ohrožení vnější bezpečnosti (§ 80a, 85, 87, 88, 95, ve spojení s § 97b, §§ 97a, 98 až 100a trestního zákoníku).
2. Trestný čin proti pohlavnímu sebeurčení podle § 174 až 176, 179 trestního zákoníku
3. Praní špinavých peněz, zastírání protiprávně nabytých majetkových hodnot podle § 261 odst. 1 až 4 trestního zákoníku, a pokud by zjištění skutkového stavu či vypátrání místa pobytu obviněného jiným způsobem bylo nemožné nebo podstatně ztíženo. Svědek však může i v těchto případech odepřít svědectví, pokud by toto vedlo k zveřejnění osoby autora či zasilatele příspěvků a podkladů nebo zvláštního informanta nebo sdělení učiněných s ohledem na jeho činnost podle odst. 1 věta 1 č. 5 či jejich obsahu.

⁸ M. Löffler, R. Ricker, *Handbuch des Presserechts*, C. H. Beck, 5. vydání, 2005, str. 206-223.

- spolupracovníci tisku v širokém slova smyslu (tj. zabývající se činnostmi, které slouží k přípravě, výrobě nebo rozšiřování periodického tisku),
- osoby činné jak v redakční, tak i v obchodní oblasti - vydavatelé, nakladatelé, novináři, spolupracovníci v oblasti řádkové inzerce, účetnictví, marketingu, apod. (musí se jednat o osoby, které vykonávají tuto činnost opakovaně nebo dlouhodobě – rozhodující je úmysl opakovaného či dlouhodobého výkonu nezávisle na tom, zda za účelem zisku či bezplatně).

S právní úpravou odepření svědectví souvisí zákaz prohlídek a zabavování materiálů, který je výslovně uveden v § 97 odst. 5 a v § 103 trestního řádu, tak aby nedocházelo k obcházení práva na odepření svědectví. Výjimku z tohoto zákazu může ve výjimečných případech stanovit pouze soud.

Trestní řád zakazuje používání akustického sledovacího zařízení pro zjištění identity zdroje. Ustanovení § 100c odst. 6 stanoví, že u osob uvedených v § 53 trestního řádu (okruh osob oprávněných odepřít svědectví) nejsou tato opatření přípustná. Pokud v průběhu vyšetřování vyjde najevo, že se jedná o případ uvedený v § 53, vyšetřování se zastaví a získané záznamy se zničí. V pochybnostech rozhoduje soud.

Ústavní soud v roce 1966⁹ konstatoval, že ochrana zdroje informací novináře je součástí obecné ústavní ochrany svobody tisku. Soud vyslovil, že:

„Svoboda tisku také zahrnuje určitý stupeň ochrany důvěrného vztahu mezi tiskem a jeho soukromými zdroji informací. Taková ochrana je absolutně nezbytná vzhledem k tomu, že tisk, který není schopen předcházet soukromě poskytované informace, může očekávat, že tyto zdroje informací budou produktivní, pouze pokud budou mít naprostou jistotu, že bude udrženo „novinářské tajemství“.

Ústavní soud konstatoval, že svoboda tisku se vztahuje na veškeré právnické a fyzické osoby působící v oblasti tištěných médií, a dále že svoboda tisku se nevztahuje pouze na určité profese, ale na tisk jako takový.

Ústavní soud se v roce 2007¹⁰ také vyslovil k policejním prohlídkám v rámci vyšetřování případů týkajících se státního tajemství, když konstatoval, že prohlídky v prostorách médií zasahují do svobody tisku zaručené v Základním zákonu (německá Ústava), a že jsou tudíž v rámci přípravného řízení trestního „ústavně nepřijatelné“.

6. Portugalsko

V Portugalsku je ochrana zdrojů informací chráněna **Ústavou**.

⁹ 20 BverfGE 162 – Spiegel, 5. duben 1966.

¹⁰ 1 BvR 538/06; 1 BvR 2045/06 – Cicero, 27. únor 2007.

Článek 38 odst. 2 písm. b) Ústavy stanoví, že „součástí svobody tisku je, v souladu se zákonem, právo novinářů na přístup ke zdrojům informací, na ochranu jejich profesní nezávislosti, a na volbu edičních rad“.

7. Rakousko

Ustanovení § 31¹¹ **zákona o médiích** (1981) poskytuje ochranu zdrojů informací novináře. Vlastníci, vydavatelé a spolupracovníci médií, včetně novinářů, kteří jsou předvoláni před soud nebo správní orgán jako svědci, mají právo odmítnout odpovídat na otázky vztahující se k autorovi, příspěvateli nebo zdroji informace, nebo k obsahu informace jim sdělené v souvislosti s výkonem jejich profese. Tyto osoby mají tedy právo odmítnout identifikovat zdroj informací nebo odhalit obsah informace.

Právo zaručené tímto zákonem nesmí být obcházeno, a to především zabavováním písemných a zvukových materiálů, které shora uvedené informace obsahují.

8. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku

Britské právo poskytuje zákonnou ochranu autorům, kteří si nepřejí odhalit jejich důvěrné zdroje informací, v **zákoně o pohrdání soudem** (*Contempt Court Act 1981*). Tento zákon v článku 10¹² stanoví, že:

„Žádný soud nemůže požadovat na osobě, aby odhalila zdroj informací, které jsou obsaženy v publikovaném tisku, za který tato osoba nese odpovědnost. Žádná osoba, která odmítne odhalit zdroj informací, nemůže být shledána vinnou z pohrdání soudem, pokud není soud dostatečně přesvědčen o tom, že odhalení je nezbytné v zájmu spravedlnosti nebo národní bezpečnosti nebo pro prevenci nepořádku nebo kriminality.“

V každém případě musí soud prvotně stanovit zda je odhalení identity zdroje nezbytné z jednoho ze čtyř shora jmenovaných důvodů. Soud nemůže nařídít odhalení zdroje informací z jiných důvodů, např. z důvodu ochrany veřejného zdraví. Soud musí následně zhodnotit zda je identifikace (odhalení) zdroje skutečně „nezbytná“. Důkaz o tom, že je odhalení pouze „vhodné“ nebo „prospěšné“ nestačí. Odhalení identity zdroje musí být skutečně „nezbytné“. Soud vždy poměřuje váhu zákonného důvodu oproti závazku novináře držet zdroj jeho informací v utajení. Soudy disponují diskreční pravomocí odmítnout nařídít odhalení i v těch případech, kdy jsou podmínky pro odhalení identity zdroje naplněny.

¹¹ § 31

(1) Vlastníci médií, vydavatelé, spolupracovníci médií a zaměstnavatelé mediálního podniku mají právo jakožto svědkové v řízení před soudem či správním úřadem odepřít poskytnutí odpovědi na otázky, které se týkají osoby autora, zaslátelce nebo poskytovatele příspěvků a podkladů nebo sdělení učiněných s ohledem na jejich činnost.

(2) Právo uvedené v odst. 1 nesmí být obcházeno, a to především tak, že se oprávněnému uloží vydání písemností, tiskovin, nosičů obrazu, zvuku či dat, obrazů a jiných záznamů s takovým obsahem nebo že se mu tyto zabaví.

(3) Trestní řád stanoví, do jaké míry je přípustný dohled nad telekomunikačními účastnickými přípojkami mediálního podniku nebo optický či akustický dohled nad osobami za použití technických prostředků v prostorách mediálního podniku.

¹² *No court may require a person to disclose, nor is any person guilty of contempt of court for refusing to disclose, the source of information contained in a publication for which he is responsible, unless it be established to the satisfaction of the court that disclosure is necessary in the interests of justice or national security or for the prevention of disorder or crime.*

Materiály novináře může policie pro účely trestního stíhání zabavovat pouze za podmínky, že k tomu obdržela od příslušného soudce nařízení. V souladu s článkem 11 **zákona o policii a o dokazování v trestním řízení** (*Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE)*) policie musí prvotně disponovat nařízením soudce Korunního soudu (*Crown Court*), aby mohla zabavit materiály novináře.

9. Španělsko

Španělská Ústava předjímá, že by stát měl přijmout zákon na ochranu profesního tajemství – podle článku 20 odst. 1 písm. d) Ústavy právo na ochranu profesního tajemství při výkonu práva na svobodu slova má upravovat zákon.¹³

10. Švédsko

Zákon o svobodě tisku (SFS 1949:105), který má **silu ústavního zákona**, v článku 1 kapitoly třetí poskytuje, s výhradou několika výjimek, poměrně širokou ochranu zdrojů informací novinářů. Podle tohoto zákona zdroj informací má základní právo zůstat v anonymitě¹⁴. Tudíž novinář (jakož i vydavatel a jiné osoby pracující v produkci nebo publikaci tisku), který bez souhlasu nebo proti vůli zdroje odhalí, ať úmyslně nebo z nedbalosti, jeho identitu, může být z podnětu zdroje trestně stíhán a odsouzen trestem odnětí svobody až na jeden rok nebo k platbě pokuty (článek 5 kapitoly třetí zákona). Z poměrně silné ochrany identity zdroje existují některé výjimky jako např. existence ohrožení národní bezpečnosti.

Zákon o svobodě tisku také upravuje vztah tisku a orgánů veřejné moci. Orgány veřejné moci se mohou dotazovat na identitu zdrojů informací pouze tam, kde to výslovně umožňuje tento zákon. Obecně se jedná o případy, kdy mají orgány státní správy opodstatněné důvody domnívat se, že zdroj spáchal (připravoval spáchání nebo se pokusil spáchat) vlastizradu, špionáž, vzpouru nebo podobný trestný čin uvedený v článku 3 kapitoly sedmé zákona.

V trestním řízení mohou soudy nařídit odhalení zdroje informací tam, kde je identifikace potřebná pro ochranu státní bezpečnosti, nebo tam, kde není v sázce svoboda tisku (včetně pomluvy) a odhalení je odůvodněno převažujícím veřejným nebo soukromým zájmem (článek 3 odst. 5 kapitoly třetí zákona). Příkladem převažujícího zájmu je zájem obžalované osoby na získání informací relevantních pro potvrzení její nevinoty nebo zájem policie na získání důkazů o spáchání trestném činu.

Ústavní zákon o svobodě slova (SFS 1991:1469), v kapitole druhé, rozšiřuje ochranu zdroje informací novináře na pracovníky rozhlasového a televizního vysílání.

¹³ Dle dostupných zdrojů, zvláštní zákon, který by zajišťoval ochranu zdrojů informací, nebyl přijat.

¹⁴ Princip anonymity byl poprvé uznán v původním zákoně o svobodě tisku z roku 1766 a od té doby je tento princip součástí švédského tiskového práva.

III. Právní úprava v České republice a její srovnání se zkoumanými právními úpravami ochrany zdroje informací novináře

1) Právní předpisy zaručující právo na neodhalení identity zdroje informací

Právo vyhledávat a šířit informace, které dle našeho názoru zahrnuje právo na ochranu zdroje informací v podobě práva šířit takové informace, které neodhalí identitu zdroje, zaručuje **Listina základních práv a svobod** v článku 17. Zákonnými předpisy, které právo garantované v článku 17 Listiny rozvádějí, jsou **tiskový zákon** a **zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání**.

Čl.17 Listiny základních práv a svobod, který zaručuje právo na svobodu projevu a právo na informace, stanoví následující:

- (1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.
- (2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.
- (3) Cenzura je nepřípustná.
- (4) **Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.**
- (5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Z ustanovení čl. 17 odst. 4 Listiny vyplývá, že svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, nejsou tedy absolutní. Omezení základního práva na informace je vázáno na následující podmínky: musí je stanovit zákon, který sleduje legitimní cíl, a musí jít jen o takové omezení, které je v demokratické společnosti nezbytné.

Z článku 17 odst. 4 Listiny vyplývá, že právo zdroje informací na jeho ochranu je zaručeno v případech, kdy právo šířit informace lze omezit zákonem (např. pro ochranu práv a svobod druhých). Lze tedy dovodit, že zdroj informací nemá právo na ochranu, pokud tak nestanoví zákon.

Článek 17 odst. 4 Listiny lze vykládat také tak, že zahrnuje právo osoby (novináře) šířit takové informace, které uzná za vhodné, tedy uveřejňovat takové informace, které uveřejnit chce. Tento výklad vyplývá z logického předpokladu, že když má každý právo šířit a vyhledávat informace, má zároveň právo šířit ty informace, které šířit chce, tudíž toto právo zároveň zahrnuje právo šířit jen určité „vybrané“ informace. Lze tedy dovodit, že **právo šířit informace zahrnuje právo novináře šířit pouze takové informace, které neodhalí identitu zdroje informací, nebo které neodhalí obsah sdělené informace**. Pokud nejsou dány skutečnosti, pro které Listina umožňuje omezení svobody projevu a práva vyhledávat a šířit informace zákonem, jedná se vždy o právo novináře (nikoliv zdroje).

Tento výklad potvrzuje Ústavní soud ve svém nálezu I. ÚS 394/04 ze dne 27.9. 2005 (viz. níže), když uvádí, že konkretizace práv ve smyslu čl. 17 odst. 4 Listiny je obsažena v § 16

tiskového zákona a v § 41 zákona č. 231/2001 Sb. (viz. níže). Tyto speciální zákony rovněž potvrzují, že právo na neodhalení identity zdroje informací není absolutní.

K právu novináře šířit (s výjimkou zákonných omezení, které jsou v souladu s Listinou) jakékoliv informace (i utajované), které jakkoliv získal (s výjimkou protiprávního jednání), uvádí profesor V. Pavlíček v publikaci Ústava a ústavní řád České republiky - komentář, 2. díl¹⁵, následující:

„Získá –li je (*informace, pozn.*) někdo, aniž sám přitom porušil právo, získal je v souladu s čl. 17 a má právo je rozšiřovat. Tak např. získal-li novinář, aniž přitom porušil právo, utajovanou informaci indiskrecí nebo v důsledku jejího nedostatečného utajení nebo teleobjektivem nebo jiným zákonem nezakázaným způsobem, může ji ... svobodně rozšiřovat.“

Ustanovení § 16 odst. 1 až 3 zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon) stanoví následující:

(1) Fyzická osoba nebo právnická osoba, která se podílela na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v periodickém tisku, má **právo odepřít soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy poskytnutí informace o původu či obsahu těchto informací.**

(2) Fyzická osoba nebo právnická osoba, která se podílela na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v periodickém tisku, má právo soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy **odepřít předložení nebo vydání věci, z nichž by mohl být zjištěn původ či obsah těchto informací.**

(3) Právy podle odstavců 1 a 2 **nejsou dotčeny** zvláštním právním předpisem stanovené **povinnosti nenadržovat pachateli trestného činu a překazít nebo oznámit trestný čin** (viz. § 368 trestního zákoníku, *pozn.*) a ve vztahu k těmto zvláštním právním předpisem stanoveným povinnostem ani povinnosti, které jsou stanoveny v trestním řízení (viz. § 66 trestního řádu, *pozn.*)

Ustanovení § 41 zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů stanoví následující:

(1) Fyzická osoba nebo právnická osoba, která se podílela na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v rozhlasovém nebo televizním vysílání, má **právo odepřít soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy poskytnutí informace o původu či obsahu těchto informací.**

(2) Fyzická osoba nebo právnická osoba, která se podílela na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v rozhlasovém nebo televizním vysílání, má právo soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy **odepřít předložení nebo vydání věci, z nichž by mohl být zjištěn původ či obsah těchto informací.**

(3) Právy podle odstavců 1 a 2 **nejsou dotčeny** zvláštním právním předpisem stanovené **povinnosti nenadržovat pachateli trestného činu a překazít nebo oznámit trestný čin** a ve vztahu k těmto zvláštním právním předpisem stanoveným povinnostem ani povinnosti, které jsou stanoveny v trestním řízení.

¹⁵ Vydalo nakladatelství Linde Praha a.s., Praha, 1999, str. 183.

Z těchto ustanovení vyplývá, že novinář (tištěných a audiovizuálních médií), vydavatel, a jiné v zákoně specifikované osoby mají v rámci soudního nebo správního řízení právo neodhalit zdroje informací a právo nevydat nebo nepředložit věci, které by mohly obsah informací a jejich zdroj identifikovat.

Toto právo není absolutní a existují z něj výjimky v těch případech, kdy se novinář nebo jiná osoba, na kterou se tyto zákony vztahují, na základě poskytnutých informací dozví o spáchání trestného činu nebo o pokusu trestný čin spáchat. V takových případech, pokud osoba odmítne v rámci přípravného řízení trestního vypovídat o obsahu informace nebo o jejím zdroji, může jí být, v souladu s § 66 trestního řádu, vyměřena pořádková pokuta až do výše 50 000 Kč.

2) Právní předpisy, které právo na neodhalení identity zdroje informací omezují

Právní předpisy, které právo na utajení zdroje informací omezují jsou **trestní zákoník a trestní řád**.

Ustanovení **§ 368 odst. 1 a 2** (neoznámení trestného činu) zákona č. 40/2009 Sb., **trestního zákoníku**¹⁶, stanoví:

(1) Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin a takový trestný čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu nebo místo toho, jde-li o vojáka, nadřízenému, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta; stanoví-li tento zákon na některý z těchto trestných činů trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

(2) Kdo spáchá čin uvedený v odstavci 1, není trestný, nemohl-li oznámení učinit, aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání.

Ustanovení **§ 66 odst. 1 trestního řádu** mimo jiné stanoví, že kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které mu byly dány podle tohoto zákona, může být v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50 000 Kč.

Ustanovení § 180 odst. 1a 2 trestního zákoníku (neoprávněné nakládání s osobními údaji) stanoví následující:

(1) Kdo, byť i z nedbalosti, neoprávněně zveřejní, sdělí, zpřístupní, jinak zpracovává nebo si присvojí osobní údaje, které byly o jiném shromážděny v souvislosti s výkonem veřejné moci, a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, jíž se osobní údaje týkají, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Stejně bude potrestán, kdo, byť i z nedbalosti, poruší státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti tím, že neoprávněně zveřejní, sdělí nebo zpřístupní třetí osobě osobní údaje získané v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo funkce, a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, jíž se osobní údaje týkají.

¹⁶ Právní předpis účinný od 1.1. 2010.

Z § 180 odst. 2 trestního zákoníku vyplývá, že novináři a jiné osoby, které jsou vázané profesní povinností mlčenlivosti, bez souhlasu nebo proti vůli zdroje informací uveřejní, ať úmyslně nebo z nedbalosti, osobní údaje, které získali v souvislosti s výkonem jejich povolání (zaměstnání, funkce), budou potrestány **odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti**, pokud tím způsobí osobě, které se informace týkají, vážnou újmu.

V porovnání s právními úpravami zkoumaných evropských zemí se obdoba takto přísného ustanovení nevyskytuje.

3) Ústavní soud

Ústavní soud v nálezu **I. ÚS 394/04** ze dne 27.9. 2005 konstatoval, že novinář nemusí policii v trestním řízení prozradit svůj informační zdroj. Toto neplatí pouze ve zvláštním případě, kdy by šlo o veřejný zájem (například nutnost oznámit závažný trestný čin či jeho pachatele). Ústavní soud mimo jiné konstatoval, že pokud novinář prozradí svůj zdroj ohrožuje tím vlastní novinářskou práci zejména v oblasti tzv. investigativní žurnalistiky.

Ústavní soud mimo jiné uvedl:

„Ochrana novinářských zdrojů byla předmětem i hraničního rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva *Goodwin v. Spojené království* 1996, v němž ESLP mimo jiné uvedl: Ochrana novinářských zdrojů je jednou ze základních podmínek svobody tisku, která se odráží v zákonech a v profesních kodexech několika smluvních států a je potvrzena v řadě mezinárodních dokumentů o ochraně svobod novinářů (viz mezi jiným Rezoluce o novinářských svobodách a lidských právech přijatá na 4. Evropské ministerské konferenci o politice masových médií - Praha, 7. - 8. 12. 1994, a Rezoluce Evropského parlamentu o utajování novinářských zdrojů). Bez takové ochrany mohou být zdroje odrazeny od pomoci tisku při informování veřejnosti o záležitostech veřejného významu. V důsledku toho jeho životně důležitá veřejná role strážce ("hlídacího psa") může být zničena a schopnost tisku poskytnout přesné a spolehlivé informace může být nepříznivě ovlivněna. S ohledem na důležitost ochrany novinářských zdrojů pro svobodu tisku v demokratické společnosti a potenciálně zmrazující efekt, který příkaz k prozrazení zdroje má na výkon této svobody, nemůže být takové opatření slučitelné s čl. 10 Úmluvy, pokud není ospravedlněno převažujícím požadavkem ve veřejném zájmu. Tyto úvahy mají být zohledněny při použití testu nezbytnosti v demokratické společnosti podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy. "Nezbytnost" pro jakékoliv omezení svobody projevu musí být přesvědčivě zjištěna a konfrontována s "naléhavou společenskou potřebou" omezení tohoto práva.

... V této souvislosti nelze přehlédnout, jak stěžovatel právem namítl, že prozradí-li novinář svůj zdroj - přes slib, že tak neučiní - ohrožuje tím vlastní novinářskou práci zejména v oblasti tzv. investigativní žurnalistiky, jež je při seriózním přístupu novináře společensky cenná a přínosná. Je však samozřejmé, že tento závěr neznamená, že by byly vyloučeny případy, kdy je novinář zdroj své informace povinen prozradit.“

IV. **Závěr a srovnání právních úprav ve zkoumaných zemích s právní úpravou v České republice**

Všechny zkoumané jurisdikce uznávají, že právo veřejnosti na získání informací je do velké míry závislé na novinářích.

Míra ochrany zdroje informací novináře se liší stát od státu. Ve Španělsku a Portugalsku je ochrana zdroje informací novináře zaručena v Ústavě. Ve Švédsku je to zákon o svobodě tisku se silou ústavního zákona. V ostatních státech ochranu poskytují ustanovení procesních a trestněprávních předpisů a zvláštních zákonů. Základní a výchozí standard v oblasti ochrany zdroje informací novináře pro všechny zkoumané země, včetně České republiky, představuje Evropská úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod v článku 10, a dále judikatura Evropského soudu pro lidská práva k tomuto ustanovení.

Většina národních právních úprav stanoví kvalifikovanou ochranu zdroje informací novináře – přiznává novinářům právo na neodhalení jejich zdroje, které může být v určitých specifických případech omezeno (po naplnění podmínek stanovených zákonem). Všechny zkoumané jurisdikce uznávají, do větší či menší míry, že důvěrnost zdroje může být za určitých okolností převážena některými zájmy. Lze vysledovat čtyři zvláště významné převažující zájmy: 1) právo obžalovaného na plnou obhajobu, 2) zájem stran civilního sporu na získání důkazů, 3) prevence kriminality a 4) zachování veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti. V každém případě, bez ohledu na text vnitrostátních zákonů, omezení práva na ochranu zdroje informací musí být v souladu s minimálním standardem stanoveným v Evropské úmluvě na ochranu základních práva a svobod.

Ve většině jurisdikcí osoba, která požaduje odhalení identity zdroje informací, musí prokázat nejen existenci převažujícího zájmu, ale také skutečnost, že odhalení identity zdroje je dostatečně důležité, aby odůvodnilo vydání nařízení soudu na odhalení. Znamená to tedy, že soudy musí hodnotit zda převažující zájem nezasahuje do svobody slova. Posuzování citlivé rovnováhy mezi ochranou svobody slova a existencí převažujícího zájmu je vždy nezbytné pro zachování svobody tisku, a tudíž i samotného základního práva na svobodu slova.

Ve většině zkoumaných zemí poskytuje záruku ochrany zdroje informací speciální zákon (Belgie, Litva, Lucembursko, Rakousko, Spojené království). V některých státech je to přímo Ústava nebo ústavní zákon (Portugalsko, Španělsko, Švédsko).

V České republice speciální zákon na ochranu zdroje informací nebyl přijat. Právo na ochranu zdroje informací v podobě práva šířit takové informace, které neidentifikují zdroj, vyplývá z výkladu článku 17 Listiny základních práv a svobod a z judikatury Ústavního soudu. Toto právo však není právem zdroje informací na jeho ochranu, ale právem novináře na uveřejnění identity zdroje nebo obsahu informace. Obdobná situace je i ve Francii, Lucembursku, Rakousku a Spojeném království, kde je upraveno právo novináře (nebo autora obecně),

nikoliv právo samotného zdroje, na ochranu zdroje informací. Jedinou zemí, kde je výslovně upraveno právo zdroje na setrvání v anonymitě, je Švédsko.

Ze zkoumaných právních úprav vyplývá, že právo na ochranu zdroje informací je absolutní (neexistují výjimky) pouze ve Francii a v Rakousku. V naprosté většině zkoumaných zemí lze právo na ochranu zdroje omezit za zákonem nebo ústavním zákonem (Švédsko) stanovených podmínek.

V. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva a Soudu prvního stupně v oblasti ochrany zdroje informací novinářů.

Následující text obsahuje stručný popis stěžejních rozsudků Evropského soudu pro lidská práva a Soudu prvního stupně v oblasti ochrany zdroje informací novináře. Evropský soud pro lidská práva považuje právo na ochranu zdroje informací novináře za jeden z atributů práva na svobodu projevu. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod zaručuje ochranu práva na svobodu projevu v článku 10:

- 1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.*
- 2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.*

V Evropské unii je právo na svobodu projevu garantováno v článku II-71 Listiny základních práv Unie:

- 1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci a bez ohledu na hranice.*
- 2. Svoboda a pluralita sdělovacích prostředků musí být respektována.*

Evropský soud pro lidská práva

Goodwin v. Spojené království (rozsudek z 27.3. 1996)

Stěžovatelem v tomto případě byl pan William Goodwin, povoláním novinář. Stěžovatel pracoval v deníku *The Engineer* a připravoval článek popisující finanční potíže jedné obchodní společnosti. Podkladem byla důvěrná informace, kterou obdržel od svého informačního zdroje. Informace byla získána z finančního plánu společnosti, který měl interní označení tajné, a který byl zřejmě odcizen.

Společnost, která se obávala ztráty důvěry ze strany jejích věřitelů, dodavatelů a zákazníků, požádala soud (*High Court*) o vydání předběžného opatření (*ex parte interim injunction*), kterým by byl nařízen jak zákaz publikace článku, tak odhalení anonymního zdroje informací. Soud společnosti vyhověl. Nařízení o odhalení zdroje informací bylo potvrzeno odvolacím soudem (*Court of Appeal*) a Sněmovnou Lordů¹⁷, která uvedla, že nařízení vydané za účelem odhalení informátora bylo vydáno především z důvodu nebezpečí způsobení vážné újmy, kterou by společnost mohla zveřejněním příslušných informací utrpět. V nařízení byl stěžovatel vyzván, aby předložil jeho poznámky za účelem odhalení identity informátora, proti kterému dotčená společnost zamýšlela zahájit soudní řízení.

Stěžovatel podal stížnost Evropské komisi pro lidská práva. Namítal, že nařízení, kterým byl vyzván k odhalení zdroje svých informací, a následné udělení pokuty pro neuposlechnutí, představují porušení čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžovatel dále namítal, že novinář může být nucen odhalit jeho zdroj informací pouze za výjimečných okolností. Komise stížnost přijala. V březnu 1994 dospěla poměrem hlasů jedenáct ku šesti k závěru, že čl. 10 byl porušen. Poté stížnost postoupila Evropskému soudu pro lidská práva (dále jen „Soud“).

Soud zejména konstatoval, že:

Ochrana zdroje informací novináře je jednou ze základních podmínek svobody tisku... Bez takové ochrany mohou být zdroje odrazeny od napomáhání tisku při informování veřejnosti o věcech veřejného zájmu. V důsledku může být role tisku jako strážce veřejnosti narušena a schopnost tisku poskytovat přesné a spolehlivé informace může být nepříznivě ovlivněna. S ohledem na důležitost ochrany zdroje informací novináře pro svobodu tisku v demokratické společnosti a na možný negativní dopad nařízení o odhalení zdroje informací na výkon této svobody takové opatření nemůže být v souladu s článkem 10 Úmluvy, pokud není ospravedlněno převažujícím požadavkem veřejného zájmu.

Soud v daném případě neshledal existenci „převažujícího veřejného zájmu“. Soud mínil, že účelem nařízení o odhalení zdroje bylo zabránit šíření důvěrné informace, a že zájem dotčené společnosti zakročit proti zdroji informací nebyl dostatečný, aby převážil nad veřejným zájmem na ochranu tohoto zdroje.

¹⁷ Sněmovna Lordů byla v té době nejvyšší odvolací instancí v Anglii a ve Walesu.

Soud rozhodl, že pokus přinutit novináře, aby odhalil svůj zdroj informací, porušil čl. 10 Úmluvy.

Roemen a Schmit v. Lucembursko (rozsudek z 25.2. 2003)

V daném případě Soud konstatoval, že domovní prohlídky v bydlíštích a kancelářích novinářů za účelem zjištění jejich zdroje informací porušily jak článek 10 Úmluvy, tak článek 8 Úmluvy zaručující právo na ochranu soukromí. Soud shledal, že porušení článku 10 Úmluvy bylo daleko vážnější než v případě *Goodwin*.

Soud uvedl, že mezi tímto případem a případem ve věci *Goodwin* je fundamentální rozdíl. V případě *Goodwin* bylo nařízení o odhalení zdroje ve formě sdělení identity informátora novináři doručeno, zatímco v tomto případě byly prováděny prohlídky v bydlišti a v kanceláři prvního stěžovatele. Soud míní, že prohlídka se záměrem odhalit zdroj informací novináře je podstatně drastičtější opatření než nařízení o odhalení identity zdroje. Důvodem je skutečnost, že vyšetřovatelé, kteří vnikli do prostor stěžovatele bez ohlášení, měli velmi široké vyšetřovací pravomoci a měli přístup k veškerým dokumentům, které měl stěžovatel-novinář v držení. Soud konstatoval, že prohlídky v bydlišti a v kanceláři prvního stěžovatele narušily právo na ochranu zdroje informací ve větší míře než opatření v případě *Goodwin*.

Ernst a další v. Belgie (rozsudek z 15.7.2003)

V tomto případě se jednalo o to, že v souvislosti s trestním stíháním členů Státní právní služby při odvolacím soudu v Liege pro úniky tajných informací ve vysoce citlivých trestních případech policejní komando provedlo, na základě soudního příkazu, několik prohlídek v kancelářích a domovech stěžovatelů-novinářů. Stěžovatelé přitom neuveřejnili žádný článek, který by obsahoval tajné informace o trestních případech.

Stěžovatelé se obrátili na vnitrostátní prvoinstanční soud se stížností, že nebyli dostatečně informováni o důvodech, cíli a rozsahu prohlídek, a že prohlídky zasáhly do jejich práva na respektování soukromého života a do jejich práva na ochranu zdroje informací. Jejich stížnost byla prvoinstančním soudem odmítnuta s tím, že směřuje proti soudci, který požívá imunitu. Státní zástupce při bruselském odvolacím soudu - jediná osoba, která měla pravomoc zahájit trestní stíhání proti soudci – rovněž odmítl trestní řízení zahájit a informoval stěžovatele, že se jejich stížností nebude dále zabývat.

Stěžovatelé před Soudem namítali, mimo jiné, porušení jejich svobody projevu a práva na ochranu soukromého života. Soud shledal, že prohlídky, provedené sto šedesáti policisty v bydlíštích a v kancelářích stěžovatelů za účelem identifikace důvěrných zdrojů informací pro jejich články o policejním šetření v rámci trestního stíhání, porušily články 8 a 10 Úmluvy. Soud uvedl, že zásah do jejich práv byl proveden se záměrem zamezit odhalení informací, důvěrně obdržených, pro ochranu reputace jiných a pro zachování autority a nezávislosti soudní moci. Dle Soudu důvody pro uskutečnění policejních prohlídek, v rámci kterých byly zabavovány věci stěžovatelů, neopodstatňovaly jejich rozsáhlý rozměr, a tudíž „užití prostředky rozumně neodpovídaly sledovaným legitimním cílům“.

De Haes a Gijssels v. Belgie (rozsudek z 27.1.1997)

V tomto případě stěžovatelé publikovali pět článků, ve kterých kritizovali soudce antwerpského odvolacího soudu za to, že v rámci rozvodového řízení svěřili dítě do péče otcímístnímu notáři, i když jeho manželka a její rodiče proti němu předtím podali trestní oznámení pro podezření z incestu a ze zneužívání dětí.

Soudci odvolacího soudu podali proti stěžovatelům žalobu na náhradu škody za újmu údajně způsobenou pomlouvačným obsahem uveřejněných článků spolu s návrhem na vydání rozhodnutí, že texty rozsudku budou publikovány v několika denících na náklady stěžovatelů. Belgický soud žalobě a návrhu vyhověl.

Stěžovatelé před Soudem mimo jiné namítali, že rozhodnutí proti nim vynesená porušila článek 10 Úmluvy, svobodu projevu. Soud ve svém rozsudku uvedl, že tisk hraje v demokratické společnosti podstatnou úlohu. I když tisk nesmí překračovat určité hranice, zejména s ohledem na reputaci a práva jiných, jeho povinností je šířit informace a myšlenky o všech otázkách veřejného zájmu, včetně těch, které se vztahují k fungování justice. Soud proto dovedl, že stěžovatelé nemohou být obviněni z toho, že nedodrželi jejich profesní povinnosti proto, že zveřejnili poznatky o dotčeném soudním případě. Nejenom, že úkolem tisku je šířit informace a myšlenky veřejného zájmu, ale také veřejnost má právo je obdržet.

Stěžovatelé před Soudem také namítali porušení jejich práva na spravedlivý proces v tom, že první a druhá soudní instance odmítly provést jimi navržené důkazy v podobě dokumentů zmíněných v uveřejněných článcích a vyslechnout jejich svědky. Soud se k této stížnosti vyjádřil tak, že zájem stěžovatelů na tom, aby nebyly kompromitovány jejich zdroje informací tím, že dokumenty předloží samy, byl legitimní. Soud rozhodl, že rozsudek pro pomluvu vyneseny proti stěžovatelům, kteří chtěli zamezit odhalení jejich zdroje informací, porušil jejich právo na spravedlivý proces zaručené článkem 6 Úmluvy.

Voskuil v. Nizozemí (rozsudek z 22.11.2007)

Podstatou případu byla tvrzení stěžovatele-novináře, že mu bylo upřeno jeho právo na nezveřejnění zdroje informací pro dva články, které napsal pro časopis *Sp!ts*, a že byl držen po více než dva týdny ve vazbě, čímž měl být donucen k odhalení jeho zdroje.

Soud připomněl, že ochrana zdroje informací novináře je jednou ze základních podmínek svobody tisku, tak jak je uvedeno v řadě mezinárodněprávních dokumentů, mimo jiné v doporučení Výboru ministrů č. R (2000)7 o právu novinářů nezveřejnit jejich zdroj informací, a dále že nařízení odhalit identitu zdroje může být ospravedlněno pouze převažujícím požadavkem veřejného zájmu.

Soud se vyslovil, že mu nepřísluší hodnotit zda tvrzení publikovaná stěžovatelem byla pravdivá či nikoliv, avšak v demokratickém státě řízeném vládou práva má veřejnost v každém případě právo být informována o užití nevhodných metod orgány veřejné správy.

Soud uzavřel, že zájem složek výkonné moci na dopátrání se identity zdroje informací stěžovatele nebyl dostatečný, aby převážil zájem stěžovatele na jeho utajení. Soud proto konstatoval porušení článku 10 Úmluvy.

Soud prvního stupně

Tillack v. Komise (T-193/04)

Německý novinář týdeníku *Stern* Hans-Martin Tillack uveřejnil článek, ve kterém citoval interní informace Úřadu EU pro boj s korupcí (OLAF) týkající se šetření podvodů a chybného vedení v institucích EU. OLAF oznámil německým a belgickým soudním orgánům podezření, že pan Tillack poskytl úplatek úředníkům Komise, aby získal interní dokumenty OLAFu, a zároveň podal žádost o zahájení šetření a o zajištění příslušných dokumentů. Belgická policie poté provedla prohlídku bytu a kanceláře pana Tillacka, zabavila jeho pracovní dokumenty a počítače a vyslýchala jej bez přítomnosti advokáta.

Pan Tillack podal k Soudu prvního stupně jednak žalobu o neplatnost aktu, kterým OLAF předal německým a belgickým soudním orgánům informace týkající se podezření z porušení služebního tajemství a podplácení, a dále žalobu na náhradu nemajetkové újmy, kterou utrpěl v důsledku předání informací a zveřejnění tiskových zpráv OLAF.

Dne 4. října 2006 Soud prvního stupně žalobu zamítl. Soud v rozsudku uvedl, že zahájení soudního nebo správního řízení na základě informací poskytnutých OLAF, a z toho vyplývající právní akty, je výlučně v kompetenci národních orgánů, které v rámci jejich pravomocí hodnotí obsah a význam poskytnuté informace a rozhodují o dalším postupu.

VI. Použité prameny:

- David Banisar, *Silencing Sources, An International Survey of Protections and Threats to Journalists' Sources*, Privacy International, London, 2007,
- *Legal Protections and Barriers on the Right to Information, State Secrets and Protection of Sources in OSCE Participating States*, Privacy International, London, 2007,
- Ronan Brady, *Protecting our sources of information – Why journalists need to resist legal attacks*, European Federation of Journalists, Brusel, 2004,
- *Briefing Paper on Protection of Journalists' Sources*, Freedom of Expression Litigation Project, INTERIGHTS, London, 1998,
- M. Löffler, R. Ricker, *Handbuch des Presserechts*, C. H. Beck, 5. vydání, 2005.

Judikatura Nejvyššího soudu Spojených států ve vztahu k ochraně zdroje informací

Základní otázku zda-li novináři ve Spojených Státech mají povinnost sdělit zdroj svých informací řešil Nejvyšší soud Spojených států v roce 1972 v kauze **Branzburg v. Hayes 408 U.S. 665 (1972)** neboť ve Spojených státech dosud nebyl přijat federální zákon, který by tuto materii upravoval. Ve velmi omezené podobě byl v roce 2008 Sněmovnou reprezentantů přijat návrh zákona upravujícího tuto oblast, tento návrh však stále čeká v Kongresu na potvrzení Senátem. Existují však zákonné předpisy, které upravují tyto otázky na úrovni států Unie.

Ve většině státních úprav je ochrana novináře limitována pouze na sdělení zdroje informací. Nicméně v několika státech platí i rozšířená ochrana novinářů v tom smyslu, že příslušný novinář nemůže být před soudem shledán odpovědným v případě, při kterém došlo k rozšíření informace neveřejného či tajného charakteru. V některých jurisdikcích jsou rovněž chráněni i editoři či nakladatelé apod.

Celkově však lze říci, že se přístupy mezi jednotlivými státy zásadně liší, některé spoléhají predominantně na soudní precedenty (Massachusetts, Virginia, New Hampshire, Vermont, Wisconsin) některé spíše na výklad již přijatých norem (California, Florida, Illinois, Michigan, New York, New Jersey, Pennsylvania aj.)

Výše citovaný precedent *Branzburg v. Hayes* měl velmi zajímavý průběh a dodnes je používán. V této soudní při šlo o novináře Paula Branzburga, který v lokálním deníku v městě Louisville, stát Kentucky informoval o praktikách výrobců, distributorů a uživatelů drog. Jeho klíčovým zdrojem byli dva muži, kteří mu poskytli řadu informací, avšak s příslibem, že nebude odhalena jejich identita. Oba výrobci drog dále souhlasily s poskytnutím interview pro New York Times, kterého se účastnili Earl Caldwell, novinář NYT a Paul Pappas, redaktor televizní stanice z Massachusetts. Potom co byl článek publikován byli nuceni všichni tři novináři velkou porotou ke sdělení jmen a dalších relevantních informací, což

odmítli učinit s odkazem na První dodatek Ústavy Spojených států. Kauza se nakonec dostala před Nejvyšší soud Spojených států kde došlo k těsnému hlasování v neprospěch výše jmenovaných novinářů v poměru 5 ku 4. Navzdory tomu je však tento případ často posuzován jako prostředek ochrany novinářů, neboť zásadním bylo odůvodnění rozsudku, které definovalo podmínky za kterých jsou novináři povinni sdělit svůj zdroj informací. Tato definice je obsažena v odůvodnění soudce Byrona Whita takto: „*Novináři svým návrhem žádali soud, aby jim byla udělena taková práva, kterých ostatní občané nemohou využívat a z tohoto důvodu soud takový návrh odmítnut*“. Soud dále potvrdil, že si uvědomuje, že tímto rozhodnutím částečně omezuje možnosti novinářů získávat informace, nicméně dále uvedl, že: „*od počátků této země, působil tisk bez ústavní ochrany, a přesto tato země dokázala vzkvétat*“. Soudce White dále zdůraznil důležitost svobodného tisku pro celou společnost a dále stanovil test, který má vymezit prostor, kdy mají být novináři povinni vyrazit zdroj získaných informací citujíc případ **Gibson v Florida Legislative Investigation Committee 372 U.S. 539 (1963)**, který na základě znění Prvního dodatku stanovil, že: „vláda musí (při výkonu svých funkcí) prokázat podstatný vztah mezi hledanou informací a předmětem (důležitosti), který musí překonat zájem státu.“ Poměrnou interpretační nejasnost ještě zvýšil soudce Lewis F. Powell, který ačkoliv hlasoval s těsnou většinou vydal svůj „conurrence opinion“ říkající, že: „*přednesený požadavek na privilegium (novinářů), by měl být posuzován na základě faktů a vyvážené interpretace mezi hodnotou svobody tisku a závazku všech občanů k relevantní svědecké výpovědi ve vztahu k trestnímu soudu. Rovnováha (posuzování) těchto dvou životně důležitých společenských zájmů případ od případu je v souladu s vyzkoušenou a tradiční cestou k vyrovnaní se s takovými otázkami*“ Tento argumentační přístup soudce Powella byl dále aplikován u řady Odvolacích federálních soudů např. u případu **Zerilli v Smith 656 F.2d 705 (1981)**, který stanovil, že novinářská výsada **existuje** a je determinována **dvěma** faktory: **a) že hledaná informace měla mimořádnou důležitost pro vyřešení případu, a b) že hledanou informaci nebylo možné získat z jiného zdroje.**

V červnu 2004 předseda Kolumbijského distriktního soudu Spojených států Thomas Hogan uveřejnil memorandum k případu úniku informací z Ústřední zpravodajské služby Spojených

států (CIA) v kauze hlavního reportéra NBC ve Washingtonu Tima Russerta a reportéra časopisu TIME Matthew Coopera, ve kterém argumentoval opět rozhodnutím z kauzy *Branzburg v. Hayes*.

Existuje řada dalších případů jejichž vznik byl dán nejasnou aplikací pravidel pro zveřejňování zdroje informací, např. **Cohen v Cowles Media Co. 501 U.S. 663** (1991), který stanovil náhradu škody pro žalobce Dana Cohena, za to, že byl jako zdroj informací identifikován před soudem. Nutno podotknout, že se jednalo o situaci v předvolebním čase a žalobce byl registrovaným republikánem, který měl poskytovat obviňující informace na demokratickou kandidátku na místogovernérku státu Minnesota.

Jak je vidět z výše uvedené analýzy, která pouze mapuje úvod do této problematiky, je zjevné, že je judikatura ve Spojených státech v této otázce vyjímečně nejednotná. Jednotlivé federální soudy aplikují Powellův concurrence opinion, stejně tak jako odůvodnění z *Branzburg v. Hayes* v obou možných směrech, tedy jak pro zástupce tisku tak proti nim. Neexistuje tedy jednotná formule z hlediska platné judikatury a vše je posuzováno dle odlišností každého případu.

Zdroje:

U.S. Westlaw
<http://www.supremecourtus.gov/>